

Орест КРАСІВСЬКИЙ

ІСТОРІЯ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ МАЛОВІДОМИХ ДЖЕРЕЛ

[Рец. на кн.]: *Берест І. Історія професійних спілок України (Східна Галичина 1817–1918 рр.)*. – Львів: Ліана-М, 2017. – 768 с.

Вивчення історії зародження та розвитку профспілкового руху в Україні є новим дослідницьким напрямом у вітчизняній історіографії. Його основи були закладені в минулому столітті такими українськими дослідниками, як Роман Берестом, Костянтин Кондратюком, Анатолій Русначенком, Олег Жерноклеєвим, Богдан Андрусишином, Олександр Стояном, Микола Головком, Володимир Цвихом та ін. Проте їхніх зусиль виявилось недостатньо для повноцінного дослідження, що зумовило загальний рівень результативності. Тому потрібно вітати появу фундаментальної наукової праці кандидата історичних наук Ігоря Береста як свідчення нового оптимістичного імпульсу в розвитку означеної галузі.

Автор здійснив наукове дослідження високого фахового рівня, яке ґрунтується на ретельному джерелознавчому опрацюванні різних за походженням та змістом писемних документів XIX – першої чверті XX ст., містить інформацію про зародження, розвиток та діяльність перших професійних організацій на українських землях. Значною мірою це стало можливим завдяки дослідженню фондів Центрального державного історичного архіву України в м. Львові, Державних архівів Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської областей. Найбільшу групу серед джерельних матеріалів становлять поточні документи центральних органів влади, органів місцевого самоврядування, профспілкових управ, листування з різними відомствами щодо діяльності спілок робітників, селян, службовців, інтелігенції.

Окрім архівів, величезною науковою базою рідкісних публікацій, періодики та архівних документів є Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника. Саме в її фондах автор виявив низку профспілкових періодичних видань та близько 30 статутів маловідомих професійних товариств Галичини.

Актуальність досліджуваної проблематики не викликає сумніву, адже профспілковий чинник відіграв помітну роль в соціально-економічному та політичному житті України XIX – першої чверті XX ст. Питання методології опрацювання джерел у дослідженні історії професійних спілок в наш час недостатньо розроблене. На заваді науковцям у пошуках у сфері історії профспілок постає проблема мови, адже більшість документів написано чужими мовами (польською, німецькою та ін.). Автор монографії продемонстрував добре володіння мовами, адже мав змогу тривалий час працювати в архівах та бібліотеках Кракова, Вроцлава, Жешува, Ярослава, Варшави.

Ігор Берест виявив і систематизував відповідно до проблематики цієї студії велику кількість писемних документів XIX – першої чверті XX ст. Заразом прокласифікував історичні джерела за їхніми видами та жанровою належністю в межах тогочасної писемної традиції із з'ясуванням їхньої появи та походження. Запропоновані автором правила вибору джерелознавчого матеріалу та інтерпретації отриманих результатів, по суті, є започаткуванням нового напрямку в розвитку української історіографії.

Зазначимо, що монографія Ігоря Береста є першою вдалою спробою класифікаційного відбору, систематизації та комплексного аналізу рукописних документів, що містять інформацію з історії профспілок XIX – першої чверті XX ст. На сьогодні вона не достатньо опрацьована українськими істориками, а отже – є малознаною чи зовсім не відомою у вітчизняному джерелознавстві.

Автор праці виокремив вищезгадані історичні документи в самодостатню групу писемних джерел із історії України. Специфіка джерелознавчого опрацювання цього корпусу джерел полягає в тому, що вони виникли в німецько- та польськомовному історично-культурному ареалі Східної Галичини. Зрозуміло, що ця обставина значною мірою зумовила загальний обсяг, змістовне навантаження, тематичну спрямованість, жанрову належність та структурну цілісність тих документів, що містять інформацію про історію професійних спілок та України.

Науковий пошук І. Береста уможливив дослідження динаміки розвитку окремих історичних явищ у їхньому просторовому вимірі, які з часом поширювалися на інші українські території, зберігаючи певну спадкоємність та набуваючи нових конкретних рис. Це стосується методології опрацювання джерел XIX – першої чверті XX ст. із історії України, аналізу відображення в профспілковій пресі значення робітничого чинника в розвитку суспільно-політичної ситуації в Східній Галичині, дослідження інформації профспілкових архівних документів, які стосуються розвитку, на чому наголошує автор, поліетнічного галицького суспільства в контексті Австрійської, згодом дуалістичної Австро-Угорської імперії.

Джерелознавчий аналіз історичних документів, які входять до складу корпусу профспілкових джерел, здійснено на засадах інтерпретаційно-когнітивної методології з урахуванням принципів сучасного міждисциплінарного підходу, що дало можливість авторові книги простежити на фаховому рівні еволюцію професійних спілок та історичного розвитку України за сторічний період. Йдеться про генезу причин та передумов появи первинних профспілкових організацій, їхнього розвитку та безпосереднього захисту прав і соціальних інтересів власних членів. Це також висвітлює причини та наслідки суперечливого характеру відносин між українським та польським населенням Східної Галичини наприкінці XIX – початку XX століття.

Зважаючи на те, що до наукового аналізу були залучені маловідомі й невідомі в українському джерелознавстві історичні документи, автор значну увагу приділив визначенню критеріїв, згідно з якими він надав оцінку якісних ознак та специфічних особливостей архівних документів, обраних ним для дослідження проблематики.

Особливе значення мають залучені до рецензованої праці оригінальні тексти, які автор переклав українською мовою та доповнив своїми коментарями. Значний науковий апарат, що містить праця Ігоря Береста, є вельми корисним не лише

для істориків, а й для філологів, етнологів, які досліджують українсько-польські відносини та культурні зв'язки XIX – першої чверті XX ст.

У висновках зазначено, що для досягнення поставленої мети автор чітко дотримувався загальних теоретико-методологічних засад. Водночас комплексне опрацювання різних за жанровою належністю, змістовним навантаженням та конструктивними характеристиками джерел зумовило залучення таких методологічних прийомів, як системний аналіз, що забезпечив дослідження взаємодії профспілок і громадянського суспільства як підсистем загальної соціальної системи; структурний функціоналізм, використаний для визначення основних характеристик профспілок та з'ясування їхнього місця, ролі у галицькому суспільстві; діалектика й синергетика, що дали змогу дослідити процес виникнення профспілок та становлення парадигм взаємовідносин громадянського суспільства і профспілок, а також показати ті властивості професійних організацій, які не мала жодна зі складових тогочасного суспільства. Автор зацентрував увагу й на самотніх ознаках української традиції від часів появи перших профспілок до Листопадового чину.

Зрештою, аналіз джерел дає змогу простежити еволюцію українсько-польських відносин протягом ста років. Обґрунтовані висновки автора допоможуть глибше зрозуміти потребу створення умов для активізації підготовки вітчизняних фахівців з дослідження цієї тематики, видання навчально-методичних посібників і підручників з історії профспілкового руху. Крім того, актуалізовано необхідність відкриття у вищих навчальних закладах України практиковані в Європі спецкурси з поглибленим вивченням історії найбільшої в Україні організації, яка за мету ставить матеріальний та моральний захист профспілчан.

Суттєвим доповненням у книзі є іменний покажчик, який налічує понад 1200 досі не відомих прізвищ та імен діячів різноманітних профспілкових організацій, понад 100 сторінок додатків, де є унікальні копії номерів першої профспілкової газети “Urządnik prywatny”, датованої 1848 р., яка налічувала всього 11 номерів, копії номерів першого часопису львівських друкарів газети “Czcionka”, статутів профспілкових організацій, фінансової документації, що свідчить про високу науковість видання. Окремо наголосимо на влучності оформлення обкладинки, яка закликає читача пізнати один із важливих векторів вітчизняної історії. Водночас доречно зауважити, що проблематика, висвітлена в монографії, має перспективу продовження дослідницької роботи. Це стосується залучення інших архівних матеріалів, зокрема австрійських. Можливо, варто було би розширити хронологічні межі студії й довести події до завершення українсько-польського протистояння.

Викладені нами міркування з приводу дослідження Ігоря Береста дають підставу стверджувати, що монографія “Історія професійних спілок України (Східна Галичина 1817–1918 рр.)” є вагомим внеском у розвиток вітчизняної історії в контексті дослідження причин, передумов, розвитку та діяльності перших профспілок, які існували на українських землях в умовах панування династії Габсбургів. Книга, безумовно, стане корисною для науковців, викладачів, студентів, усіх, хто цікавиться історичною минувиною Східної Галичини та України.